

Les mostres de cultura soviètica omplen els escenaris catalans

D'una realitat oculta

Exposicions a València i Barcelona, així com una obra de teatre, són els testimonis d'una cultura soviètica en expansió en els mercats culturals occidentals, ara que el Teló d'Acer ja forma part de la història.

Quan es parla de la desapareguda i efímera Unió Soviètica ja no es tracta del diable comunista contra el qual lluitava Sean Connery en el seu paper de James Bond, sinó més aviat d'un país amb una cultura d'avantguarda fèrtil que va germinar durant el primer terç del nostre segle i sobre la qual s'ha erigit, a banda la *intelligentsia* que li pertoca, tot un poble treballador i camperol. Una cultura de la qual, a causa del Teló d'Acer que aquest país va mantenir durant dècades contra Occident, no hem obtingut informació clara, quantiosa i accessible. Però que també, gràcies a aquest Teló, ha pogut conservar el seu caràcter autèntic sense veure's completament envaïda pel desfici de l'opulència que germina en aquest altre costat d'Europa.

Tot fa pensar que aquest país, ara desintegrat en una multiplicitat de nacions, s'ha revaloritzat sota la mirada occidental.

El cas és que avui, quan ja s'ha atenuat el clima de crispació entre dos blocs i que els interessos han pres altres rumbos, hom prova de mostrar des del món occidental, però especialment des d'aquest mateix país, una imatge diferent, més civilitzada i menys miserable que la que s'havia publicat fins al moment. I és que l'ex-Unió Soviètica (ara, CEI) no són únicament cues quilomètriques davant ca l'adroguer ni una infinitat de graus negatius a les estepes siberianes. Hi ha molt més: la presència d'una activitat cultural ben moguda, avantguardista i revolucionària i, en molts casos, didàc-

tica, la qual, durant la nostra primavera i estiu, es deixarà veure a les sales d'exposicions tant de Barcelona com de València. Així, podrem disposar tant d'un repàs de la història soviètica a través del filtre fo-

Aleksandr Rodtzenko, *Retrat de la mare de l'artista*. 1924.

togràfic com de l'exposició de projectes presentats per al controvertit Palau dels Soviets, sense deixar de banda una mostra de l'obra del pintor rus Malèvitx, que es troba aquests dies al museu Picasso de Barcelona, però que no tardarà a arribar a València. O altres activitats com la representació al Teatre Romea de Barcelona de la peça de Mikhaïl Bulgàkov, *La Guàrdia Blanca*, novel·la que ell mateix va adaptar

a les necessitats de l'escena i que, arribada a Barcelona, Josep Maria Sagarra va traduir. Hi ha previst que *La Guàrdia Blanca* estiga en cartell fins al 20 de juny.

Jakob Halp, *Armes pesants, flota del Bàltic*. 1937.

l'exposició és d'una banda, de la Revolució Russa (1917) fins al desencadenament de la Segona Guerra Mundial. D'una altra, del

1940 al 1991, any de la desintegració de la Unió Soviètica.

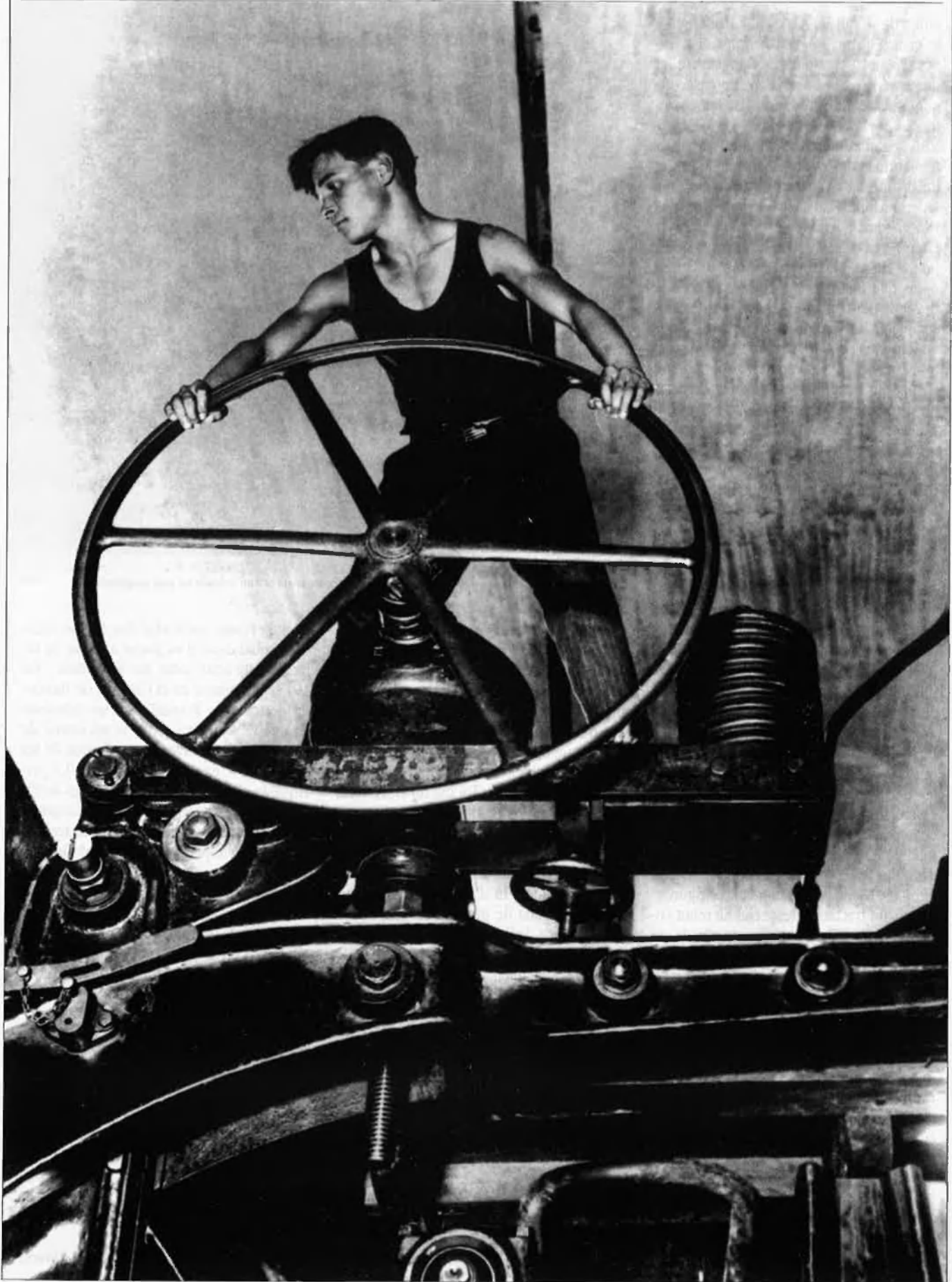
Ben mirat, la fotografia ha estat al llarg dels anys d'història de la Unió Soviètica més que un art visual. Concebuda des de la seua perspectiva més pragmàtica, aquesta activitat es desenvolupà com un mitjà d'expressió, com un element vehicular d'un diàleg entre la realitat i el poble; o entre el govern i les masses. Les intencions es feien sovint explícites quan les ciutats es despertaven plenes de cartells i panells, tant en llocs públics (estacions, carrers, places, etc.) com en àmbits privats (clubs de l'Exèrcit Roig, fàbriques i negocis). I és que el novell estat soviètic necessitava la fotografia, durant els primers anys de la Revolució, com a instrument d'informació i de propaganda enmig d'un poble majoritàriament analfabet.

"La producció de nous films impregnats d'idees comunistes, reflectint la realitat soviètica, ha de començar per les cròniques de l'actualitat", declarava Lenin en una ocasió. Des de la mateixa òptica, Anatoli Lunatxarski, comissari de l'Educació del Poble afirmava que la fotografia "és alguna cosa més que una placa tractada químicament. És l'expressió d'un acte de creació social i psicològica".

Però, tant durant els dies de la Revolució, com més tard, al llarg de les dues guerres mundials, els fotògrafs van saber copsar, a tall de cronistes decididament compromesos, una realitat en les seues "cròniques informatives", que no eren més que reportatges gràfics de moments d'una història. Instants molt sovint censurats per un aparell de govern intransigent i que, a través del missatge "menys evident" del negatiu, van poder sobreviure al filtre del Partit. En aquest punt radicava la diferència entre la crònica escrita i el reportatge gràfic. Les files dels fotògrafs de la primera etapa van ser representades per figures com ara Piotr Otsup, màxim exponent del gènere del reportatge fotogràfic; o

CRÒNIQUES D'UNA VERITAT

Fotografia soviètica 1917-1991. La mostra organitzada per la Diputació de València, s'exposa en dues sales: al Palau Scala i a la sala Parpalló. A través d'aquesta retrospectiva d'àmbit general s'ha volgut articular la història d'un país, des de la seua creació fins a la seua desaparició, a través de l'objectiu de la càmera. Per això mateix, dividida en dos períodes:

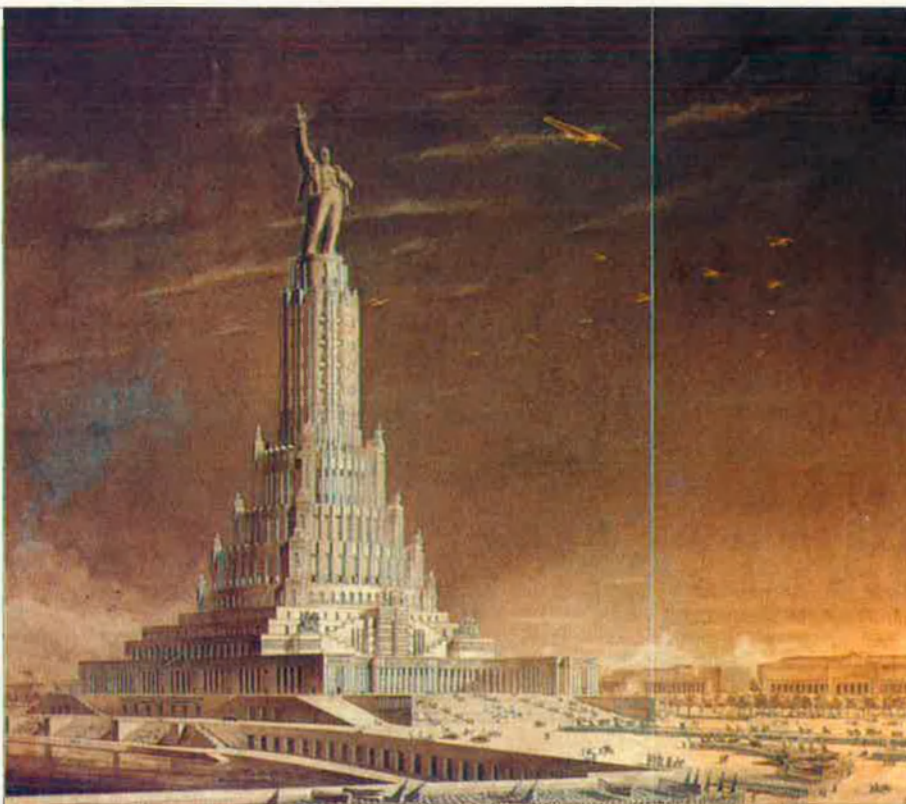
altres de la talla d'Aleksandr Rodtxenko, el qual il·lustrava el seu pensament a través d'aquestes paraules: "Hem de trobar una estètica nova per tal d'expressar els nous fets, els nostres fets, els fets soviètics".

La segona etapa, tan variada, va sofrir transformacions radicals, com la de passar de la duresa i frustració de la Segona Guerra Mundial als anys de la *perestroika* i la *glasnost*; i fins i tot la desfeta de la Unió Soviètica. Aleshores Ignàtovitx, Àlper o Halip, entre altres, són alguns dels noms que han passat a formar part de la llegenda del conflicte bèl·lic. Les dècades següents, les immortalitzen els objectius de fotògrafs com ara Gurari, Ptitsin o Xústov. Tots tres segueixen al peu de la lletra els patrons del gran mestre que va ser Cartier-Bresson. Els anys 70 i 80 van ser dècades generoses en el marc de la producció fotogràfica. I finalment Xekoldin i Filònov han il·lustrat el declivi de l'antic període soviètic i la nova obertura cap a la democratització.

UN IVAM SOVIETITZAT

No podia ser que el centre Julio González de l'IVAM no albergara alguna mostra de l'avantguardisme rus, tan important i tan desconegut alhora en el nostre Occident. Aquesta temporada, una primera exposició ben curiosa: *Naum Gabo i el Concurs per a la construcció del Palau dels Soviets* que s'inaugurava el 23 d'abril, i podrà ser visitat fins al 13 de juny. Aquesta exposició presenta els diversos projectes que van optar a allò que fou un dels concursos d'arquitectura més importants de la primera meitat de segle. Hi hagué un total de 30 projectes, entre els quals obres d'arquitectes com ara Le Corbusier, Walter Gropius, Mendelsohn, entre altres figures.

Però, un tractament especial ha rebut l'obra de Naum Gabo, que va provar de reflectir en el seu projecte un nou plantejament estètic, unes noves idees que coincidien molt sovint amb el racionalisme de Le Corbusier o amb el funcionalisme de Mies van der Rohe: es tractava de l'estètica constructivista, tan en voga en aquell moment. Però el jurat va deixar de banda, i no va prestar-li gaire atenció, el treball d'aquell qui fou el màxim exponent del constructivisme rus; d'aquell qui va instaurar les bases d'aquesta nova estètica en el seu *Manifest realista*, que va escriure juntament amb el seu germà. I tot, potser perquè va abandonar Rússia en 1922; també ho condicionà de manera relativa el fet que no fóra un personatge conegut en el

Les ambicions del poder polític durant el primer terç de segle es van traduir en una arquitectura de la desmesura.

ARXIU

món de l'arquitectura, sinó que provinguera de l'àmbit de les arts. Tant se val, el cas és que va quedar finalista el projecte de l'arquitecte rus Borís Iofan que proposava un edifici de 415 metres d'alçada, que havia de culminar amb l'estàtua de Lenin. Evidentment, la megalomania s'adequava més a les ambicions i a les condicions polítiques del moment. Tot cal dir-ho, l'obra, no s'arribà mai a edificar-la, per més que la voluntat de construir-la es mantingué fins a final de la dècada dels 50.

Un altre aspecte de la soviètzació de l'Institut Valencià d'Art Contemporani, aquesta vegada de pintura, és l'exposició monogràfica dedicada a Malèvitx. L'exposició, que arribarà a València a final de juny –concretament s'hi inaugurarà el dia 23 i es prolongarà fins al 29 d'agost– no és una novetat en el conjunt de les activitats culturals desenvolupades dins l'àmbit català. Si la panoràmica de fotografia soviètica que presenten les sales de la Diputació de València ha vingut directament des de Moscou sense fer escala en cap altra població, Malèvitx resta exposat encara, i fins al dia 6 de juny, a Barcelona. És una mostra interessant perquè recull 42 olis pintats durant el primer terç del segle XX, concretament fins a l'any 33.

Tot i debutar en les línies de l'impressionisme, Malèvitx es va interessar ràpidament

ment pel caire innovador dins l'àmbit artístic, la qual cosa el va portar a entrar en relació amb noms com ara Kandinski. En 1913, participava en el Congrés de futuristes de totes les Rússies. Van ser moments en què el pintor va sentir la necessitat de dur a terme una investigació formal de les obres de Cézanne, Picasso i Léger. Aquests estudis, juntament amb les anàlisis que va realitzar del sistema iconogràfic rus, el van fer evolucionar cap al terreny de l'abstracció pura, sintètica, en definitiva. I d'aquesta manera naixia de la mateixa figura de Malèvitx, el suprematisme, com a resultat final d'un procés d'abstracció.

Ben cert és que tot aquest cúmul d'activitats –és a dir exposicions, representacions teatrals, algun concert al Teatre del Liceu de Barcelona, etc.– asseguruen un color molt soviètic a la nostra temporada de primavera i estiu. És una oportunitat única, la d'assistir i admirar aquest conjunt de mostres que es donen, totes, en un mateix moment, com per atzar, i que no són més que testimonis d'un país en un moment donat de la seua història. Un país, al capdavant, en què la cultura ha ocupat un paper preponderant, tant per la seua funció social com pel seu valor intrínsec, i que ens ha deixat descobrir, ara, a la fi de segle, la seua realitat oculta.

Eliseu T. Climent